

Αμαλία Κ. Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός (κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Βυζαντινής Ιστορίας απ' το Α.Π.Θ.)

«Βασικά σημεία ιστορικής ερμηνείας ενός βίου της Εικονομαχίας: Ο άγιος Στέφανος ο Νέος, ομολογητής και μάρτυς».

Όπως οι βυζαντινοί χρονογράφοι και ιστορικοί, έτσι και τα αγιολογικά έργα της εποχής αυτής εκπροσωπούν τη γραμμή των Εικονοφίλων, και μάλιστα συχνά με μεγαλύτερη έμφαση. Τα κείμενα αυτά είναι αφιερωμένα στους μάρτυρες της Εικονομαχίας, γι' αυτό και έχουν φυσικά χαρακτήρα πανηγυρικό. Ωστόσο, αρκετά από αυτά έχουν μεγάλη αξία σαν πηγές, που συμπληρώνουν τις λιγοστές ειδήσεις των καθαρά ιστορικών έργων. Από τους πολλούς βίους αγίων της εικονομαχικής περιόδου οι ακόλουθοι έχουν ιδιαίτερη ιστορική αξία:

1. **Ο Βίος του Στεφάνου του Νέου(767)** που στηρίζεται σε παλιότερες διηγήσεις του Στεφάνου, διακόνου της Αγίας Σοφίας και γράφτηκε το 808. Αποτελεί τη σπουδαιότερη και αρχαιότερη εξιστόρηση των εικονοκλαστικών διωγμών του Κωνσταντίνου Ε΄. Τα μειονεκτήματα που χαρακτηρίζουν συνήθως το φιλολογικό αυτό είδος αντισταθμίζονται στην περίπτωση αυτή από την αφθονία των ιστορικών λεπτομερειών.
2. Πηγή πρώτης αξίας είναι επίσης **ο Βίος του Νικήτα, ηγουμένου της Μονής του Μηδικίου στη Βιθυνία (824)**, ο οποίος συντάχθηκε νωρίς μετά το θάνατο του αγίου από το μαθητή του Θεοστήρικτο.
3. Ανεκτίμητη αξία, όχι τόσο για την ιστορία της εικονομαχίας, όσο για την εσωτερική ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, έχει επίσης **ο Βίος Φιλαρέτου του Ελεήμονος (792)** που συντάχθηκε το 821/822.
4. Σημαντική ιστορική αξία έχουν **ο Βίος Ιωάννου, Επισκόπου Γοθθίας** καθώς και
5. **Οι Πράξεις των εν Αμορίω 42 Μαρτύρων**, που γράφτηκαν από ένα σύγχρονο με τα γεγονότα συγγραφέα.

Ο άγιος Στέφανος ο Νέος υπήρξε καρπός της προσευχής των ευσεβών γονιών του να αποκτήσουν αποκλειστικά αγόρι. Εξάλλου, η επιθυμία για απόκτηση αγοριού ήταν κοινός τόπος για την κοινωνία της εποχής. Η σύνδεση του εικονολάτρη αγίου Στεφάνου με τον εικονολάτρη Πατριάρχη, ως προιδεασμός της κατοπινής του δράσης υπέρ των εικόνων, γίνεται απ' τη στιγμή, ακόμη, του ερχομού του στον κόσμο, επομένως πάρα πολύ πρώιμα, λειτουργώντας ως καλός οiwνός.

Στην πορεία των γεγονότων του βίου, η φυγή των εικονολατρών από την Κωνσταντινούπολη και η καταφυγή τους στα βουνά, η μυστική τους επικοινωνία με παράγοντες του αστικού κέντρου, ο καταλυτικός ρόλος των πολλών μαθητών του οσίου, οι οποίοι συντελούν στο να αναδειχτεί ηγούμενος και, τέλος, η Αντιμοναχική στροφή του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ε΄ του Ίσαυρου χαρακτηρίζουν το κλίμα και την ατμόσφαιρα της ταραγμένης αυτής εποχής. Το όρος του Αυξεντίου, όπου λαμβάνουν χώρα τα κυριότερα περιστατικά του βίου, οι υπερβολές, οι τόσο συνηθισμένες σε τέτοιου είδους κείμενα και οι διάφορες «επινοήσεις» του αγιογράφου συμπληρώνουν το «ψηφιδωτό».

Όταν ο Στέφανος, ως γνήσιος μαχητής της εικονολατρίας, συκοφαντείται και φυλακίζεται, μπαίνει σε ενέργεια απ' τους συντρόφους του η «αποστολή Κάλλιστος», γεγονός που θυμίζει μυθιστόρημα κατασκοπείας. Η πλεκτάνη που στήνεται απ' τον

Κάλλιστο και ο ρόλος του θεσμού της δουλείας στην υπόθεση είναι, πραγματικά, στοιχεία που, συνειρμικά, λειτουργούν ως αστυνομικά.

Απ' το βίο του Στεφάνου μαθαίνουμε πως ο άρχοντας της Σκυθίας ήταν σύμμαχος του βυζαντινού αυτοκράτορα και πως τον βοηθά στις πλεκτάνες που στήνει, με τη σειρά του, κατά των εικονολατρών. Η παράξενα δειλή απάντηση του αγίου στον αυτοκράτορα, κατά την ανάκρισή του, και η κατοπινή, ξαφνική αλλαγή της γνώμης του, που τον οδηγεί σθεναρά στο να αγωνισθεί γενναία κατά της Εικονομαχίας αντιπαραθέτει στον κοσμικό, αυτοκρατορικό στρατό το «στρατό» των μοναχών που θυσιάζεται για την πατροπαράδοτη λατρεία των εικόνων. Οι αιρετικοί- εικονομάχοι αυτοκράτορες και οι οπαδοί τους (περίπτωση του αρμένιου στρατιώτη), αναθεματίζοντας τις εικόνες από αχαριστία και μωρία, τιμωρούνται στο τέλος σκληρά από το Θεό. Από την άλλη μεριά, τα βασανιστήρια των εικονολατρών μοναχών, η κρυφή εικονολατρεία γυναικών που τους συμπαρίστανται στον αγώνα τους, το ίδιο το μαρτύριο του Στεφάνου φανερώνουν την ηθική ανωτερότητα και συνακόλουθη δικαίωση της Εικονολατρίας. Ο όχλος, το πλήθος των εξαγριωμένων εικονομάχων εξευτελίζει δημόσια και κακοποιεί το λείψανο του αγίου, που, μετά το μαρτυρικό του θάνατο, γίνεται ήρωας για τους εικονολάτρες. Τα παράξενα φυσικά φαινόμενα, που εμφανίζονται ως συνέπειες του θανάτου του, θυμίζουν τα αντίστοιχα που σηματοδότησαν το θάνατο του Χριστού στο σταυρό. Επομένως, ο παραλληλισμός και η αντιστοιχία, μέσω της οποίας προσπαθεί ο βιογράφος να εξυψώσει, σχεδόν να εξαγάγει το μάρτυρα, είναι προφανής.

Η σατανική εικόνα του τέλους του βίου, η οποία απεικονίζει τη θεϊκή τιμωρία των διωκτών του αγίου, παραδίδει στη σφαίρα του θρύλου, του ανεξήγητου και του «ύποπτου» τη διάσωση του πολύτιμου μυελού του αγίου, ως πολύτιμου λειψάνου, θαυματουργού ανά τους αιώνες.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

1. Migne, P.G. 100, 1069-1186.
2. AA SS. 1 Απριλ. App. 22-32.
3. Έκδ. A. Vasiliev, IRAI 5 (1900) 49-86. Νέα έκδοση σε γαλλική μετάφραση των M.H. Fourmy και M.Leroy στο Byz. 9 (1934) 112-67.
4. AA SS. 5 Ιουνίου, 190 εξ.
5. Έκδ. V. Basiljevskij και P. Nikitin, Mmoires de l' Acad. Imp. De St. Peters bourg, VIII. Serie, VII, 2 (1905).
6. A.Vasiliev, ίδιο έργο. III, 3 (1898).
7. Για το ιστορικό υλικό που περιέχουν τα αγιολογικά κείμενα για την εικονομαχία το άρθρο του I. Sevchenko, Hagiography of the Iconoclast Period, στον τόμο Iconoclasm, έκδ. A. Bryer και J. Herrin, Birmingham 1977, σ. 113-131.